

آزمون نوشتن؛ ارزیابی آزمون نوشتار آزاد

دکتر نوید اعطار شرقی

عضو هیأت علمی دانشگاه امام خمینی (ره) قزوین، مرکز آموزش زبان فارسی

navid_atar.sharghi@yahoo.com

دکتر سیروس نجفی

استاد مدعو دانشگاه امام خمینی (ره) قزوین، مرکز آموزش زبان فارسی

sirusnajafi171@gmail.com

دکتر ماریا ملکی

استاد مدعو دانشگاه امام خمینی (ره) قزوین، مرکز آموزش زبان فارسی

mariamaleki366@gmail.com

چکیده

نوشتن یکی از چهار توانمندی زبانی است که یک زبان‌آموز باید از آن آگاه باشد و توانایی خود را در آن نشان دهد. برای اندازه‌گیری این توانایی، آزمون‌های گوناگونی از زبان‌آموزان می‌گیرند. این آزمون‌ها، باید دارای چه ویژگی‌هایی باشند که هم زبان‌آموزان و آموزگاران زبان از آن خشنود و خرسند باشند، هم از توان سنجش توانایی نوشتن برآیند و هم اندازه‌گیری آن‌ها، دادگراانه باشد. در این پژوهش، نمونه‌آزمون‌هایی با نام «نوشتار آزاد» (انشاء نویسی) بررسی کرده‌ایم و شیوه‌ی اندازه‌گیری آن‌ها را، سنجیده‌ایم. بررسی‌های ما نشان می‌دهد؛ آزمون «نوشتار آزاد» که در برخی مرکزهای آموزش زبان، برای آزمون نوشتن به کار گرفته می‌شود، از ارزشیابی بهینه و یک‌دستی برخوردار نیست و همین نابهنگمی، سبب ناخشنودی زبان‌آموزان و آموزگاران زبان شده است. بزرگ‌ترین آسیب‌شناسی این آزمون‌ها، یکسوگرایی آزمون از گوناگونی ماده‌های آزمون، در ذهنی بودن آزمون و تک‌ماده بودن آن است و به دنبال آن، توان‌فرسایی پاسخ‌های چنین ماده‌های آزمون در ارزیابی است و همچنین ناپذیرمندی استادان از سنجش‌های ارزش‌گذاری و از همه پررنگ‌تر سلیقه‌گرایی آموزگاران در رفتارمندی به شیوه‌نامه‌های ارزیابی است که نابرابری‌های سنجشی فراوانی در ارزیابی‌های آزمون نوشتار آزاد به دنبال دارد.

کلیدواژه‌ها: آزمون نوشتن، نوشتار آزاد، نگارش، انشاء، ارزشیابی

چهارمین همایش ملی آموزش زبان فارسی - ۱۳۹۹

۱. مقدمه

نوشتن یکی از چهار توانمندی زبانی است که آن را به دو منظور آموزش می‌دهند: یکی برای تثبیت واژه‌ها و الگوهای دستوری که زبان‌آموزان از راه «شنیدن»، «خواندن» و «گفتن» یاد می‌گیرند و دیگر برای ایجاد ارتباط. (ضیاء ۹۳-حسینی) برای سنجش این اندازه یادگیری، در پایان یک چرخه‌ی آموزشی، از زبان‌آموزان، آزمون «نوشتن» می‌گیرند. آزمون نوشتن نسبت به آزمون‌های دیگر، سخت‌تر و ناهمگون است. از آنجا که در نگارش، تکیه بر نوشتن است به‌همین روی، از ماده‌هایی بهره‌می‌برند که نوشتن را توانبخشی می‌دهند؛ یعنی، ماده‌های بازپاسخی که نیاز به نوشتن دارند. چنانچه می‌دانیم، ماده‌های آزمون را (سیف ۶۶، ۹۱ جعفرپور ۲۲، ۷۵) در دو گروه دسته‌بندی کرده‌اند: ماده‌های بازپاسخ (ذهنی) (Subjective) و ماده‌های بسته‌پاسخ (عینی) (Objective). ماده‌های بسته‌پاسخ یا پاسخ‌گزینه (Selective Response)، ماده‌هایی از گونه‌ی «درست-نادرست»، «جورکردنی» و «چندگزینه‌ای» هستند که ارزیاب در ارزش‌دهی آن‌ها، هیچ نقشی ندارد. در این ماده‌ها، تنها یک پاسخ درست است. آزمون‌های «شنیدن» و «خواندن» از ماده‌ی بسته‌پاسخ و از گونه‌ی «چندگزینه‌ای» بهره‌مندند. ماده‌های بازپاسخ (پاسخ‌ساز)، ماده‌هایی از گونه‌ی «کوته‌پاسخ»، «پرکردنی» و «افزون‌پاسخ» هستند. افزون‌پاسخ‌ها خود دو گونه‌اند: «اندک‌پاسخ» (Restricted Response) و «گسترده‌پاسخ» (Extended Res.). در ماده‌های بازپاسخ، بیش از یک پاسخ می‌تواند درست باشد. در ارزشیابی این ماده‌ها، داوری شخصی و ذهنی ارزیاب دخالت دارد. به همین روی، آزمون‌هایی که از چنین ماده‌هایی (به ویژه افزون‌پاسخ) بهره‌می‌گیرند، بسیار نیازمند ژرف‌بینی هستند زیرا دارای لغزش‌های ارزیابی بسیاری هستند. مرکزهای آموزش زبان، برای سنجش توانایی نوشتن، از بیشتر ماده‌های بازپاسخ در آزمون بهره‌گیری می‌کنند ولی برخی مرکزها، تنها از

یک ماده‌ی آن، یعنی تنها ماده‌ی «پاسخ‌گسترده» از نوع انشایی آن که به «نوشتار آزاد» (Free Writing) شناخته شده است، بهره‌می‌برند. این ماده‌ی پاسخ‌گسترده از دو پرسش ساخته شده است: پرسش نخست فراهمه‌ی از چند تصویر است که دربرگیرنده‌ی چند رویداد است. زبان‌آموزان باید از رویدادهای درونی آن، یک نوشته‌ی یکپارچه و یکدست بنویسند. پرسش دوم، انشاء یک موضوع است. در این پژوهش، به بررسی ارزیابی نمونه‌آزمون‌های این ماده‌ی آزمون‌ی و آسیب‌شناسی‌های آن می‌پردازیم.

۲. پایگاه‌های دیدگاهی پژوهش

۱-۲ آزمون نوشتار آزاد

آزمون نوشتار آزاد یا انشاءنویسی (Composition Writing)، آزمونی است «پاسخ‌گسترده» که در ارزشیابی ماده‌ی آن، داوری شخصی و ذهنی ارزیاب دخالت دارد. در این ماده‌ی آزمون، بیش از یک پاسخ می‌تواند درست باشد. از این رو، ارزیابان گوناگون، ارزشیابی‌های گوناگونی از پاسخ‌های چنین ماده‌هایی دارند. (جعفرپور ۲۲، ۷۵) به همین روی، این آزمون‌ها از اندازه‌گیری سختی برخوردار هستند. بخش بزرگی از اندازه‌گیری‌ها، به کسی که پاسخ‌ها را می‌خواند و به آن‌ها نمره می‌دهد، بستگی دارد. بی‌ثباتی نمره‌گذاری آن‌ها، سبب شده است که بسیاری از صاحب‌نظران مخالف چنین آزمون‌هایی باشند. (سیف ۲۳۳، ۹۱)

آزمون نوشتار آزاد برای آزمودنی‌هایی با بسندگی متوسط به بالا و پیشرفته به کار می‌برند؛ (جعفرپور ۱۷۸) یعنی، زبان‌آموزانی که با ساختارهای دستوری، تجزیه و تحلیل و گسترش یک موضوع، آشنا و نسبتاً آگاه هستند. بر همین پایه، انتظار نمی‌رود اینچنین الگوی آزمونی‌ای (به ویژه بخش انشاء یک موضوع)، برای زبان‌آموزان پایه با این گستردگی به کار گرفته شود زیرا آزمون نوشتار آزاد، نیاز به «دانش موضوعی» و «پرورش فکر و اندیشه» در موضوع داده شده دارد و برخلاف دیدگاه‌هایی که بر این باورند که آزمون نوشتار آزاد مرتبه‌ای پایین‌تر از «مقاله‌نویسی» (Essay Writing) است (جعفرپور ۱۷۸)، چیزی کمتر از مقاله‌نویسی ندارد و آفرینشگری نوشتار آزاد، به مراتب بیشتر از مقاله‌نویسی است. مقاله‌نویسی چنانچه می‌دانیم، بخش عمده‌ای از آن، گردآوری داده‌ها و کپی‌پیست سخنان دیگران و نتیجه‌گیری از داده‌های به دست آمده است ولی نوشتار آزاد، از برنویسی یک «دانش موضوعی» و تجزیه و تحلیل آن برای نتیجه‌گیری با کمک فکر و اندیشه و گسترش دادن آن با توجه به دانسته‌های علمی و ذهنی آزمودنی است.

۲-۲ نگارش و دانش موضوعی:

چنانچه گفتیم، نوشتن یک نوشته‌ی خوب (یعنی انشاءنویسی)، نیازمند داشتن آگاهی از دانش موضوعی آن است. دانش موضوعی، یعنی داشتن آگاهی درباره‌ی یک موضوع، و تا زمانی که این آگاهی به دست نیاید، مایه‌ای نیز برای نوشتن به دست نخواهد آمد. مارتین (۱۹۸۵) و زامل (۱۹۸۷) (نقل از ضیاءحسینی ۸۵ ص ۹۶) بر این باورند که موضوع انشاء (نگارش) را باید در آغاز، میان زبان‌آموزان به گفتگو گذاشت تا مایه‌ی نیازمندی را برای نوشتن به دست بیاورند. آنگاه هر زبان‌آموزی با بهره‌گیری از گفتارها و سخنانی که در کلاس شنیده است، انشاء خود را می‌نویسد و بدین سان، توان نگارشی خود را نشان می‌دهد. بر همین پایه، لازم است هر آزمونی، پیش‌نیازهای آزمونی خود را گذرانده باشد تا آزمون از لغزش‌های پیش‌رو به دور باشد. در همین راستا باید گفت که پرسش‌های آزمونی «نوشتار آزاد»، باید دربرگیرنده‌ی تصویرها و موضوع‌هایی باشند که زبان‌آموزان از آن آگاه و بر دانش موضوعی آن، مایه‌ی نوشتن داشته باشند.

۳-۲ ارزیابی خطاهای نگارشی

خطاهای نگارشی به خطاهایی گفته می‌شود که در «نوشتن» بررسی می‌شوند. یعنی، در نوشته‌های زبان‌آموزان، چه چیز را باید تصحیح کرد و چگونه باید این کار را انجام داد؟ کالوه (۱۹۹۲) خطا را یک مفهوم نسبی تعریف می‌کند که «شناسایی و تصحیح آن، به میزان زیادی بستگی دارد به عقیده و قضاوت استاد در مورد آنچه هر یک از شاگردان واقعاً قادر هستند در مقایسه با اهل یک زبان بنویسند. (کمال مطلوب یا هدف مورد نظر) (ص ۴۶)». وی توصیه می‌کند خطاهایی تصحیح شوند که مرتباً و در بافت‌های متعدد تکرار می‌شوند و ممکن است در ذهن زبان‌آموزان جا بیفتند و عادت شوند. «راب و دیگران» (۱۹۸۶) نیز، چهارگونه روش تصحیح به نام «تصحیح کامل»، «تصحیح کدگذاری شده»، «تصحیح کدگذاری شده‌ی رنگی» و «برشماری خطاها» بررسی کرده‌اند. (کورنر، نقل از مترجمان اعطارشرفی و علیخانی ۹۱ ص ۱۰۸) البته این برداشت از خطاهای نگارشی و تصحیح آن، به نظر می‌رسد بیشتر برای «آموزش نوشتن» باشند تا «آزمون

نوشتن». زیرا، به باور «سمک» (۱۹۸۴) و پژوهش‌های او، تصحیح مستقیم (یعنی ارزیابی جزء به جزء نوشتار)، عوارض نامطلوبی به جای می‌گذارد و این حس را بر می‌انگیزد که آن‌ها هرگز نخواهند توانست آنگونه که باید درست بنویسند. (کورنر، نقل از اعطار شرقی و علیخانی ۹۱ ص ۱۰۸) ولی امروزه آنچه در ارزیابی پایانی یک آزمون مرسوم است این است که در ارزیابی آزمون نوشتن (نگارش)، از دو روش بهره‌می‌برند: یکی روش «نمره‌گذاری کلی/سراسری» (Global)، و دیگری روش «نمره‌گذاری تحلیلی» (Analytical). در شیوه‌ی نخست، ارزیاب، انشاء را مطالعه می‌کند و نظر کلی به صورت «قبول» یا «مردود» و یا «عالی»، «خوب»، «متوسط» و «ضعیف» ارائه می‌دهد. در این شیوه، ارزیابی سریع انجام می‌شود ولی در «نمره‌گذاری تحلیلی»، ارزیاب از اندازه‌گیرهای که در برگیرنده‌ی اجزای سازنده‌ی نوشتار است، بهره‌می‌برد. این روش بسیار زمانگیر است و دست کم برای هر انشاء، به دو ارزیاب نیاز است. (جعفرپور ۱۷۹/۷۵، سیف ۲۳۶/۹۱) «گی» (۱۹۹۱) بر این باور است که روش کلی، مناسب آزمون‌های وابسته به هنجار است و روش تحلیلی، برای آزمون‌های وابسته به ملاک مناسب‌تر است. برخی نیز مانند «ویرسما و جورس» (۱۹۹۰) بهترین شیوه‌ی نمره‌گذاری را ترکیب دو روش می‌دانند. (نقل از سیف ۹۱ صص ۷-۲۳۶)

۲-۴ آموزه‌هایی برای آزمون‌های نوشتار آزاد

آزمون‌های نوشتار آزاد نسبت به آزمون‌های دیگر، نیازمند یک سری اصول هستند که باید در آماده‌سازی و ارزیابی آن‌ها دقت شود. توجه نکردن به این مسائل، سبب مشکلات و نارسایی‌های ارزیابی خواهد شد که هم زبان‌آموزان و هم ارزیابان از آن بی‌بهره نمی‌مانند. در زیر با شماری از این نیازمندی‌ها آشنا می‌شویم. (جعفرپور ۸۵، ۱۸۳- سیف ۹۱، ۲۳۷)

- ماده‌های ذهنی نسبت به عینی، دقیق‌تر توان نوشتاری زبان‌آموز را می‌سنجند ولی اگر شمار زبان‌آموزان زیاد باشد، ارزیابی این ماده‌ها، بسیار دشوار خواهد بود و به ارزیابان فراوانی نیازمند است.
- موضوع‌های نگارش باید محتواهای گوناگون داشته باشند. باید از موقعیت‌های روزانه‌ی زندگی‌ای که برای نوشتن مناسب است، استفاده کرد. از موضوع‌های انتزاعی باید پرهیز شود. موضوع انشاء باید هدفمند باشد.
- آزمونگر و آزمون‌شونده، باید از موضوع انشاء، برداشت یکسانی داشته باشند. باید از موضوع‌های گنگ و چند پهلو پرهیز کرد.
- موضوع‌های انشاء باید برای همه‌ی زبان‌آموزان یکسان باشد. در غیر این صورت، مقایسه‌ی آن‌ها دشوار خواهد بود.
- دو موضوع کوتاه در نوشتار آزاد می‌تواند یافته‌هایی ارائه دهد که رواتر و پایاتر از یافته‌های یک موضوع انشاء باشد. نگارش بلند برای زبان‌آموز خسته‌کننده است. یک موضوع هم، شاید نتواند همه‌ی توانایی‌های نوشتاری را نشان دهد و نیز، یک موضوع یکسان برای همه ممکن است جالب نباشد.
- اگر بیش از یک موضوع، برای ارزیابی داده شده است، باید هر موضوع جدا از دیگر موضوع‌ها نمره‌گذاری شود. انشاء اول نباید بر روی انشاء دوم تاثیر بگذارد.
- هر انشاء را باید بدون توجه به نویسنده و ملیت آن نمره داد.
- نمره‌گذاری یک انشاء نباید تحت تاثیر تمیزی و خوش خط بودن قرار گیرد.
- گزینش شیوه‌ی نمره‌گذاری (کلی/تحلیلی) به هدف انشاء و موقعیتی که در آن آزمون انجام می‌گیرد، بستگی دارد. اگر داشتن آگاهی‌هایی تشخیصی مورد نیاز باشد، روش تحلیلی بهتر است ولی اگر شمار آزمون‌دهی‌ها بی‌شمار باشد، روش کلی مناسب‌تر خواهد بود.
- ارزیابی آزمون نوشتار آزاد باید در یک محیط آرام انجام گیرد و ارزیابان نیز باید با آمادگی کامل و آرامش خیال، به این امر بپردازند. هر زمان که ارزیاب احساس خستگی کرد، باید ارزیابی را کنار بگذارد.

۲-۵ ویژگی‌های آزمون خوب:

برای یک آزمون استاندارد، دست کم چهار ویژگی نام برده‌اند: ۱- «روایی» (Validity) ۲- «پایایی» (Reliability) ۳- «عملی بودن» (Practicality) ۴- «ارتباط» (Relevance). روایی، مهمترین ویژگی یک آزمون خوب است. آزمونی روایی دارد که تنها آنچه را که می‌خواهیم بسنجد نه چیز دیگر. روایی به معنای راستگویی ابزار اندازه‌گیری است. روایی، دارای گونه‌های زیر است: ۱- روایی «ظاهری» (Face Val.) ۲- روایی «محتوایی» (Content Val.) ۳- روایی «سنجی (ملاکی)» (Criterion-related Val.) ۴- روایی «سازه‌ای» (Construct Val.). وجود هیچ‌یک از این گونه‌ها به تنهایی، روایی آزمون را تضمین نمی‌کند. هر چهار ویژگی، مکمل یکدیگرند. پایایی، به معنی درستی و همسانی نتیجه‌های یک آزمون در تکرار آن است؛ یعنی، تعیین خطای اندازه‌گیری که به وسیله‌ی

آن می‌توان مشخص کرد نمره‌ی آزمودنی، تا چه اندازه تحت تاثیر عوامل نامربوط و تصادفی قابل نوسان است. عملی بودن، به انجام-پذیری آزمون با امکانات موجود، آسانی برگزاری و سادگی تفسیر نتیجه‌های به دست آمده، هزینه‌ی اجرای آزمون، و طول آزمون اشاره دارد. ارتباط به انطباق آنچه آزمون می‌سنجد و هدف مورد نظر آزمون، مربوط می‌شود. ارتباط به «روایی محتوا» اشاره دارد. اگر ارزشیابی داور، داوری‌های تهیه‌کننده‌ی آزمون را درباره‌ی محتوای ماده‌ها تأیید کند، آزمون دارای ارتباط است. ارتباط سه بعد دارد: ۱- توازن (Balance) ۲- اختصاصی بودن (Specificity) ۳- دادگرانه بودن (Fairness). هنگامی که آزمون دربرگیرنده‌ی ماده‌هایی است که نمونه‌های لازم همه‌ی جنبه‌های مهم هدف‌های رفتاری هستند، می‌توان گفت که آزمون توازن دارد. چنانچه آزمون متوازی را به آزمودنی ناآگاه از محتوای آن بدهیم و تنها نمره‌ی در حد نمره‌ی شانسی پاسخ‌دادن بگیرد، آن آزمون ویژگی اختصاصی بودن را هم داراست. اگر آزمون دقیقاً با مطالب آموزشی، سازگار باشد، دادگرانه هم خواهد بود. (جعفرپور ۸۵ ص ۸۳)

۳. روش پژوهش

پژوهش پیش‌رو، نمونه‌برداری‌ای از ارزیابی‌های چندین استاد از آزمون نگارش در سال‌های گوناگون است که در مرکز آموزش زبان فارسی دانشگاه بین‌المللی قزوین انجام شده است. در بررسی ارزیابی‌ها، از هر دو روش «کلی» و «تحلیلی» بر پایه‌ی شیوه‌نامه‌ی ارزیابی خود مرکز، بهره‌مندی شده است.

۱-۳ نمونه‌های پژوهش

در این پژوهش ۲۰۰ برگه آزمون نگارش در سال‌های ۹۶ تا ۹۸ در گروه پایه‌ی زبان‌آموزی در «مرکز آموزش زبان فارسی قزوین دانشگاه بین‌المللی» مورد بررسی قرار گرفته است. از این نمونه‌های بررسی شده، ده نمونه نگارش برای ارزیابی و نتیجه‌گیری در جهت هدف‌های ویژه برگزیده‌ایم. همچنین نمره‌های نگارش ۴۰ زبان‌آموز دیگر نیز، در دو گروه پایه با درجه‌های «بسیار خوب» و «متوسط به بالا» مقایسه کرده‌ایم. در این مقایسه، به نتیجه‌هایی رسیده‌ایم که راستی‌آزمایی چنین آزمونی و ارزیابی‌های آن را، سست می‌انگارد.

۲-۳ نمونه‌های برگزیده شده

چنانچه می‌دانیم آزمون نوشتار آزاد دربرگیرنده‌ی دو پرسش «توصیف تصویر» و «انشاء موضوع» است. در این پژوهش، از هر دو پرسش نمونه‌برداری و ارزیابی شده است. نمونه‌های نخست، دربرگیرنده‌ی پرسش «توصیف تصویر» آزمون‌های میان‌ترم گروه پایه است که در حکم آزمون پایان‌ترم بسیاری از مرکزها است که از ۳ تا ۶ پایه‌ی زبان‌آموزی دارند. در مرکز بررسی شده، دو گروه زبان‌آموز بیشتر ندارد. یکی گروه پایه (عمومی) و دیگری گروه پیشرفته (تکمیلی). آزمون میان‌ترم گروه پایه، پس از ده هفته زبان‌آموزی انجام می‌گیرد. انتخاب این نمونه‌ها بیشتر از آن جهت اهمیت دارد که این ارزیابی، پایه و الگوی ارزیابی‌های دیگر، هم برای زبان‌آموزان و هم برای ارزیابان است. نمونه‌های دیگر پژوهش، دربرگیرنده‌ی آزمون‌های پایان‌ترم گروه پایه‌ی زبان‌آموزی است. ملیت‌های زبانی در این آزمون عرب و چینی هستند.

۳-۳ بارم ارزیابی آزمون نگارش

برای ارزشیابی آزمون نوشتن، از یک «آزمونک» (Quiz) و یک «آزمون» (Test) بهره‌می‌گیرند: یکی آزمون همزمانی (تکوینی) و دیگری آزمون درزمانی (مجموعی/پایانی) است. (جعفرپور ۷۵، ۶) آزمون همزمانی، همان تکلیف‌ها و آزمونک‌های کوچک کلاسی است که زیر پوشش «نمره‌ی کلاسی» ارزشگذاری می‌شود و ۵ نمره دارد و آزمون درزمانی، آزمون اصلی پایانی ترم است که ۱۵ نمره دارد. آزمون کلاسی، آزمونی با نگاهی باریک‌بین‌تر و با آرامش و به دور از هرگونه فشار روانی، ارزشگذاری می‌شود و ۵ نمره برابر با ۲۵ درصد دارد. این آزمون برخلاف تصور بسیاری، دقیق‌تر از آزمون اصلی و پایانی است و این در شرایطی است که سنج‌های این آزمون نیز تعریف و روشن گردد. بیشتر استادان این ۲۵/۰ را نمره‌ی «دلخواهی» و آن را نوعی «کمک به زبان‌آموز» می‌دانند. نمره‌های پنج‌پنج و یا چهارپنج (از پنج)، برای یک کلاس ۱۵-۲۰ نفره‌ی ناهمسان، دلیلی بر این ادعاست و هیچ ارزش‌شناختی‌ای هم ندارد و سبب پایین آمدن اعتبار ارزشگذاری آزمون اصلی نیز می‌شود. روشی که به «آزمون» نزدیک است و ما بر آن پابندیم این است که این ۵ نمره بر این سه پایه ارزشگذاری شود: توانایی (۲/۵)، کوشایی (۱/۵) و کلاس‌آیی (۱). توانایی، توان و آگاهی زبان‌آموز از یادگیری زبان است. کوشایی، کوشش او برای یادگیری است و کلاس‌آیی او نیز، احترام به خود و دیگران و آمدوشد کلاسی است. پس از روشن شدن ۲۵/۰

نمره‌ی نگارش، ۰/۷۵ دیگر می‌ماند که آن در آزمون پایانی به دست خواهد آمد. دو بارم زیر، نمونه‌ای از بارم‌های داده‌شده در مرکز آموزش زبان فارسی هستند که ارزیابان باید از آن پیروی کنند:

نمونه یکم ۷	نمونه دوم: ۷
بخش اول (توصیف تصویر):	بخش دوم (انشاء یک موضوع):
بخش اول (توصیف تصویر):	بخش دوم (انشاء یک موضوع):
دستور: ← ۳ نمره	دستور: ← ۵ نمره
دستور: ← ۲ نمره	دستور: ← ۳ نمره
دایره واژگانی: ← ۱/۵ نمره	دایره واژگانی: ← ۳/۵ نمره
واژگان: ← ۲ نمره	واژگان: ← ۳ نمره
انسجام معنایی: ← ۰/۵ نمره	انسجام معنایی: ← ۱ نمره
محتوا: ← ۰/۷۵ نمره	محتوا: ← ۱/۵ نمره
غلط‌املائی (نمره کاهشی): ← ۰	ظاهر متن: ← ۰/۵ نمره
املاء: ← ۱ نمره	املاء: ← ۲ نمره
کسری خطوط (نمره کاهشی): ← ۰	غلط‌املائی (نمره کاهشی): ← ۰
نشانه‌گذاری: ← ۰/۲۵ نمره	نشانه‌گذاری: ← ۰/۵ نمره
نمره کل: ← ۵	کسری خطوط (نمره کاهشی): ← ۰
نمره کل: ← ۶	نمره کل: ← ۱۰
	ارتباط نوشته با موضوع (نمره کاهشی): ← ۰
	نمره کل: ← ۱۰
برگرفته از برگه آزمون ۹۸ ↑	برگرفته از شیوه‌نامه ارزیابی آزمون نگارش ↑

۳-۴ آزمون نوشتار آزاد؛ توصیف تصویر و انشاء یک موضوع

توصیف تصویر، نوشتن داستانی کوتاه برای رویدادهای چند تصویر وابسته به هم است و انشاء یک موضوع نیز، نوشتن درباره‌ی یک موضوع است. در هر دو پرسش، زبان آموز باید پیکره‌ی نویسه‌ی او از سه بخش «پیش‌درآمد»، «تنه» و «نتیجه» ساخته شده باشد. در توصیف تصویر، زبان آموز حق انتخاب ندارد. او تنها تصویری را که می‌بیند باید توصیف کند. ولی در موضوع‌نویسی زبان آموز حق انتخاب دارد. یعنی از پرسشی که دو تا سه موضوع دارد، او آزاد است یکی را انتخاب کند و درباره‌ی آن بنویسد. مقدار نوشتن نیز، در هر دو آزادنویسه، از سوی آزمونگر با توجه به رویدادهای تصویر و شرح موضوع مشخص می‌شود و زبان آموز موظف به انجام آن است. در آزمون میان‌ترم، آزمون نگارش تنها تصویر است و ۱۰ نمره دارد ولی در آزمون پایانی، آزمون از دو بخش «تصویر» و «موضوع» ساخته شده است. تصویر ۵ نمره و موضوع ۱۰ نمره دارد. پرسش‌های این دو بخش، از نمونه‌ساختارهای زیر هستند:

- ۱- به تصویرهای زیر نگاه کنید و یک داستان کوتاه درباره‌ی آن (در پنج خط) بنویسید. (۵ نمره)
- ۲- یکی از دو موضوع زیر را انتخاب کنید و درباره‌ی آن (دست‌کم ۱۰ خط) بنویسید. (۱۰ نمره)

۳-۵ شیوه‌نامه‌ی ارزیابی آزمون نوشتار آزاد

شیوه‌نامه‌ی ارزیابی آزمون «نوشتار آزاد»، شیوه‌نامه‌ای برای خطاهای نگارشی و آمارگیری است که ارزیابان در ارزیابی آزمون باید از آن پیروی کنند. این شیوه‌نامه از سوی گروه آموزش زبان فارسی، فراهم و پذیره‌مند شده است و در دسترس ارزیابان است. فشرده‌ای از این شیوه‌نامه در زیر می‌بینیم:

تکلیف اول (توصیف تصویر):

- ۱- نوشته‌ی که کمتر از ۵ خط دارد، در برابر هر یک خط کمتر، یک نمره از کل نمره‌ی این تکلیف کم می‌شود.
← گاهی دانشجو در ۵ و یا چهار خط، آنچه که از او خواسته شده است را کوتاه و رسا پاسخ می‌دهد. از این رو، در چنین شرایطی «شرط انصاف» رعایت شود.
- ۲- اگر آزمون‌دهنده تنها یک خط کامل نوشته باشد، ۴ نمره از آزمون او کم می‌شود.
- ۳- به برگه‌ی سفید یا کمتر از یک خط، نمره‌ای داده نمی‌شود.
- ۴- اندازه‌ی واژه‌ها، نباید بزرگ باشد. یک خط‌نوشته حدوداً ۱۲ واژه بجز حروف ربط و اضافه دارد.

تکلیف دوم (انشاء یک موضوع):

- ۱- نوشته‌ی که کمتر از ۱۰ خط دارد، در برابر هر یک خط کمتر، یک نمره از کل نمره‌ی این تکلیف کم می‌شود.
← گاهی دانشجو در ۹ و یا ۸ خط، آنچه که از او خواسته شده است را کوتاه و رسا پاسخ می‌دهد. از این رو، در چنین شرایطی «شرط انصاف» رعایت شود.
- ۲- به برگه‌ی سفید یا کمتر از دو خط، نمره‌ای داده نمی‌شود.
- ۳- اندازه‌ی واژه‌ها، نباید بزرگ باشد. یک خط‌نوشته حدوداً ۱۲ واژه بجز حروف ربط و اضافه دارد.

شرح نکته‌های ارزیابی:

دستور: هر غلط دستوری ۰/۵ نمره کم شود.

- غلط‌های دستوری از این شمار است: تطابق نادرست فعل با فاعل، کاربرد نادرست زمان افعال، استفاده‌ی نادرست از ترکیب وصفی و اضافی، کاربرد نادرست حرف‌های اضافه، آرایش جمله،...

واژگان: کاربرد نادرست از واژه‌ای که با متن و جمله‌ی نوشته شده ارتباطی ندارد یا از نظر معنایی در جایگاه درستی نیست، ۰/۲۵ کم می‌شود. در صورت ساده بودن جمله‌ها، ۰/۵ نمره کم شود. از واژه و عبارت‌های تکراری که نشان از فقر واژگانی است، ۱ نمره کم شود.

ارتباط نوشته با موضوع: اگر نوشته با موضوع ارتباطی نداشت، ۴ نمره کم شود و اگر این ارتباط تا آخر حفظ نشود، ۲ نمره کم شود.

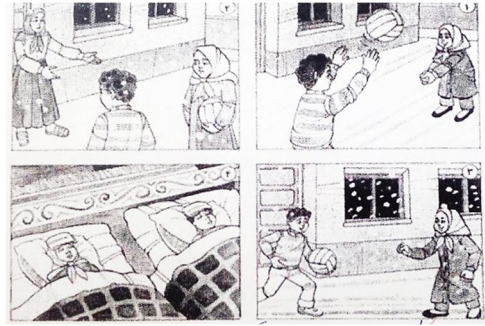
انسجام معنایی: استفاده کردن از عوامل انسجام مانند «اما»، «ولی»، «بنابراین»، «پس»، «در نتیجه»...

ظاهر متن: مرتب بودن متن و جدا کردن پاراگراف‌ها و کاربرد نشانه‌گذاری‌هایی مانند: «نقطه» (.)، «علامت سؤال» (?)،...

غلط‌املایی: نمره‌ی کاهشی تا سطح ۲ نمره. هر غلط‌املایی موثر در معنی ۰/۲۵ کم شود. غلط‌های غیر موثر مانند نقطه، دندان، و یا تفاوت «ک» و «گ» چندان مهم نیستند.

۳- آزمون نگارش عمومی (میان ترم - بهار ۹۷) (۱۰ نمره):

به تصویر زیر نگاه کنید و یک داستان کوتاه در ۸ خط درباره‌ی آن بنویسید. هر خط باید حداقل ۸ کلمه باشد.

۱-

.....

۲-

.....

۳-

.....

۴-

.....

۵-

.....

۶-

.....

۷-

.....

۸-

.....

کل نمره ۱۰ نمره	انسجام معنایی ۲ نمره	دایره‌ی واژگانی ۴ نمره	دستور ۴ نمره	ارزیابی بخش نگارش: نمره‌ی دانشجو:

۳-۷ چند یادآوری پیش از ارزیابی آزمون:

- ۱- به جای کپی برداری از خود نوشته، ما آن را به دو دلیل بازنویسی کردیم؛ یکی اینکه، روشن نگردد که ارزیاب آن کیست. دوم اینکه، دستنوشته بهتر ارزیابی گردد.
- ۲- هر خط چاپی برابر با یک خط دستنوشته نیست. با شمار واژگان، خطنوشته‌ها را می‌توان شمرد. بر پایه‌ی شیوه‌نامه‌ی ارزیابی آزمون، هر خط حدوداً ۱۲ واژه است بی‌آنکه واژه‌های پیوند و اضافه شمرده شوند.
- ۳- خط خوردگی‌های واژگانی را، با نشانگر # نشان داده‌ایم.
- ۴- در سمت راست، دست‌نوشته‌ی زبان‌آموز با نشان کردن نادرست‌نویسی‌های آن آورده شده‌است و در سمت چپ، آنچه در ذهن زبان‌آموز بوده، نوشته‌ایم.
- ۵- نمره‌های داده‌شده به درصد نشان داده‌ایم تا میزان تسلط زبان‌آموز و ارزیابی استاد بهتر نمایان شود.
- ۶- نام ارزیاب پوشیده است و واج‌های به کاررفته، هیچ نشانی از نام ارزیاب ندارند.
- ۷- در این ارزیابی، واژه‌ی «گفتار» به جای «جمله» به کار رفته‌است.

۳-۸ پاسخنامه‌ی آزمون؛ پیشکار ارزیابان

هر ارزیاب پیش از ارزیابی هر آزمونی، باید از پاسخ پرسش‌های آن آزمون، آگاه و نمونه‌ای از آن پیش‌رو داشته‌باشد. این پاسخ‌نامه چنانچه می‌دانیم برای آزمون‌های «بسته‌پاسخ» کاملاً روشن و برای آزمون‌های «بازپاسخ» در نمونه‌های «کوتاه‌پاسخ» نیمه‌روشن و در «گسترده‌پاسخ» ناروشن است. ولی با این روی، فراهم کردن پاسخ‌نامه‌ای برای ارزیابان بسیار نیازمند است و بخشی از ارزیابی است. در این آزمون، تا جایی که ما آگاهی داریم، ارزیابان چنین پاسخ‌نامه‌ای ندارند و آزمون را با سنجه‌های ذهنی خود می‌سنجند که این سرچشمه‌ی بسیاری از ارزیابی‌های نادرست است زیرا روشن نیست که توصیف تصویرها و انشاء یک موضوع، چگونه ارزیابی می‌شود؛ آنچه زبان‌آموز نوشته‌است مهم است یا آنچه رویدادهای یک تصویر نشان می‌دهند؟ اگر برداشت زبان‌آموز مهم است، پس زبان‌آموز را باید بر پایه‌ی گفتارهای نوشته‌شده‌اش سنجید و اگر نه، باید ما خود تصویر و موضوع را توصیف و شرح دهیم و اندازش گفتارها و واژگان را پیشمایه‌ی پرسش و ارزیابی بگذاریم. بر همین پایه، توصیف تصویر آزمون میان‌ترم می‌تواند چنین نوشته‌ای داشته‌باشد:

واژه‌ها	شمار گفتارها:	واژه‌ها	الگو: توصیف تصویر موضوع: بچه‌های بازی گوش
۳ ←	۱۱ ←	یک ←	در یک روز زمستانی، پسر و دختری بیرون از خانه داشتند بازی می‌کردند.
۱ ←	۶ ←	یک ←	رفته‌رفته، هوا سرد و برفی شید.
۴ ←	۹ ←	دو ←	مادرشان از خانه بیرون آمد و به آن‌ها گفت:
۰ ←	۸ ←	سه ←	«بچه‌ها! بیایید خانه. هوا سرد است ممکن است سرما بخورید.»
۳ ←	۹ ←	دو ←	بچه‌ها به حرف مادرشان گوش نکردند و به بازی کردن ادامه دادند.
۴ ←	۱۲ ←	دو ←	آن‌ها در زیر برف همچنان بازی می‌کردند. پس از مدتی، آن‌ها خانه رفتند.
۱ ←	۱۰ ←	سه ←	ولی کم‌کم حالشان بد شد و بیمار شدند. گویا سرما خورده بودند.
۴ ←	۱۰ ←	دو ←	مادرشان بسیار نگران شد و آن‌ها را در تختخواب خوابانید.
۴ ←	۸ ←	یک ←	او در طول شب، از آن‌ها بسیار مراقبت می‌کرد.
۲ ←	۷ ←	یک ←	او دعای کرد که بچه‌هایش به زودی خوب شوند.
۳ ←	۱۳ ←	سه ←	بچه‌ها اینجوری هستند. آن‌ها تنها به لذت بردن فکر می‌کنند و مراقب نتیجه‌ی کارهایشان نیستند.

شمار گفتارها: ۲۱ بایا: ۱۵ نابایا: ۶ شمار کل واژه‌ها: ۱۰۳ شمار واژه‌های پیوندی و اضافه: ۲۹ واژگان اصلی: ۷۴ شمار خط‌نوشته: ۱۰

اگر چنین نوشته‌ای الگو بگیریم، برای توصیف این تصویر به ساده‌ترین زبان، دست‌کم ۱۵ گفتار و ۸۰ واژه نیازمندیم. گفتارهای که زیر آن‌ها خط کشیده شده‌است نابایا و دیگر گفتارها بایا هستند.

۳-۹ نمونه‌های ارزیابی آزمون نوشتار آزاد

در ارزیابی این پژوهش، نمونه‌های فراوانی بررسی شده‌است ولی از صدها نمونه، تنها به چند نمونه بسنده کردیم و آن را برای ارزیابی مان درخور دانسته‌ایم. نمونه‌ها را با نگاه‌های زیر بررسی کرده‌ایم:

- ۱- ارزیابی چند استاد از یک آزمون یکسان
- ۲- ارزیابی یک استاد از یک آزمون یکسان با چند نگاه ناهمسان
- ۳- ارزیابی دو استاد از یک آزمون یکسان (در جایگاه ارزیاب و تجدیدنظرکننده)
- ۴- ارزیابی‌های بیشتر با نمونه‌های بیشتر
- ۵- ارزیابی نمره‌های نگارش دو گروه زبان‌آموز در مقایسه با میانگین دیگر نمره‌های آن‌ها

۳-۹-۱ ارزیابی چند استاد از یک آزمون یکسان (با نگاه‌های ناهمسان):

در این بخش، سه نمونه ارزیابی از یک آزمون آورده‌ایم که نمره‌های یکسان و یا تقریباً یکسانی دارند ولی بر پایه‌های یکسانی ارزیابی نشده‌اند. به سخن دیگر، ارزیابان از سنج‌های یکسانی برای ارزیابی بهره‌مند نشده‌اند و به «شیوه‌نامه‌ی ارزیابی آزمون نگارش» که پاییند به آن بوده‌اند، رفتار نکرده‌اند.

نمونه ۳-۹-۱-۱- محمد (عمومی ۱) - عرب زبان ارزیابی ارزیاب: ارزیاب تنها از ۴ واژه ایراد گرفته است.

محمد و خواهرش مینا بچه‌های فعالی هستند. ولی کمی لجباز هستند. در یک روز زمستانی از خانه بیرون رفتند و فوتبال بازی کردند. چند دقیقه بعد، برف آمد اما آنها بازی را **توقف** نکردند و ادامه دادند. بعد چند وقت **مادرشان** به آنها فریاد زد تا داخل خانه بروند. آنها به مادرشان گفتند: «باشه، الآن می‌آییم». اما واقعا دستور مادرشان اطاعت نکردند و بازی را ادامه دادند. بعد نیم ساعت، آب و هوا **زشتتر** و سردتر شد. به همین دلیل بچه‌ها سرما خوردند و مریض شدند. مادرشان بسیار نگران بود و در طول شب **مراقبت** آنها بود. و آرزو داشت که بچه‌هایش به زودی بهبود بیابند. بچه‌ها همیشه اینجوری هستند. فقط برای لذت بردن کار می‌کنند.

ارزیاب: AIML ← دستور: ۳/۵ (۰/۸۷/۵۰) واژگان: ۳/۵ (۰/۸۷/۵۰) انسجام: ۲ (۰/۱۰۰) نمره‌ی کل: ۹ (۰/۹۰) داده‌ها: شمار خط‌نوشته: ۹ شمار گفتارها: ۱۹ + شمار واژگان: ۱۰۷ +

زبان‌آموز ما در این نگارش، یک عرب‌زبان است. استاد ارزیاب او نیز، یک آقا و چندین سال پیشینه‌ی آموزشی دارد. این نمونه‌ی یک توصیف خوب از یک تصویر است. زبان‌آموز، تصویر را بسیار خوب و رسا توصیف کرده‌است. لغزش‌های زبان‌آموز بسیار ناچیز و وابسته به همان چهار واژه در همان چهار گفتار است. با توجه به آنچه که می‌بینیم، هر چهار لغزش از نمونه‌لغزش‌هایی هستند که می‌توان آن‌ها را نادیده گرفت و در نمره‌دهی تاثیر نداد و یا این‌که بسیار ناچیز تاثیر دارد. از دید گویشوران زبان، این واژگان، شاید کمی ناکاربردی باشند ولی از نگاه دانش‌واژگانی، نمی‌توان آن‌ها را ۰/۱۰۰ نادرست خواند. از این رو، با توجه به نوآموز بودن زبان‌آموز، می‌توان با چشم‌پوشی، نمره‌ی زبان‌آموز را ۱۰ و یا اینکه ۹/۵ به بالا داد. از دید ارزیاب، زبان‌آموز ما، نمره‌ی ۹ گرفته‌است. ارزیاب ۰/۱۰ کاهش توانایی را، میان «دستور» و «واژگان» پخش کرده‌است که از دید ما درست نیست و همه‌ی آن به واژگان و کاربرد آن‌ها برمی‌گردد. زبان‌آموز هیچ لغزش دستوری‌ای نداشته‌است. کاهش ۰/۱۳ نمره‌ی دستورزبان، از دیدگاه ما، خطای ارزیاب است. با این همه، به نمره‌ی ۱۰ این ارزیابی، ارجح می‌نهمیم و ارزیابی او را بسیار ریزبینانه می‌دانیم. حال، اگر توان این زبان‌آموز را با ارزیابی او الگو بگیریم، ارزیابی‌های دوم و سوم چگونه ارزیابی‌هایی هستند؟ آیا زبان‌آموزان دوم و سوم، با این زبان‌آموز دارای یک توان زبانی هستند؟ آیا ارزیابی‌های آن‌ها با این ارزیابی، هم‌ارزش هستند؟ اگر نیستند، پس چگونه هم‌نمره هستند؟

نمونه‌ی ۳-۹-۱-۲: علی (عمومی ۴) - عرب زبان

نگارش زبان‌آموز: ۷ آنچه که در ذهن زبان‌آموز بوده‌است: ۷
 احمد و خواهرش در حیاط خانه با توپ بازی می‌کنند. / احمد و خواهرش در حیاط خانه با توپ بازی می‌کنند.
 هوا خیلی سرد است چون برف می‌بارد. / هوا خیلی سرد می‌شود چون برف می‌بارد.
 مادرشان با آنها صحبت می‌کند. / مادرشان با آن‌ها صحبت می‌کند.
 و پیشنهاد داد به آنها باید به خانه برنگردند. / و به آن‌ها پیشنهاد می‌دهد (و می‌گوید) که (باید) به خانه برگردند.

- چون هوا سرد | و برای سلامت بدن خیلی اثر می‌گذارد ← چون هوا سرد است و برای سلامتی (خیلی) بد است.
 ولی به حرف مادرشان گوش نکنید ← ولی به حرف مادرشان گوش نکردند...
 و در حیاط روی برف ادامه باز می‌کنند. ← و در حیاط به برف بازی دوباره ادامه دادند.
 در شب احمد و خواهرش خیلی خسته و مریض هستند | در شب، احمد و خواهرش خیلی خسته و مریض می‌شوند.
 گرم بدن آنها بالا می‌شود ← دمای بدن آنها بالا می‌رود.
 آنها روی تخت خواب | و خیلی ناراحت هستند ← آنها روی تخت خواب دراز می‌کشند و خیلی ناراحت می‌شوند.
 چون باید به حرف مادرشان گوش بدهند ← زیرا (چون) باید به حرف مادرشان گوش می‌دادند.
 باید در وقتی | هوا سرد است در خانه بمانند ← باید وقتی که هوا سرد است در خانه می‌مانند.
 من مطمئن هستم مادرشان خیلی نگران برای فرزندانش | من مطمئن هستم که مادرشان برای آنها خیلی نگران است.

ارزیاب: XILS ← دستور: ۳/۲۵ (۰/۸۱/۲۵) واژگان: ۳/۷۵ (۰/۹۳/۷۵) انسجام: ۲ (۰/۱۰۰) کل نمره: ۹ (۰/۹۰)

داده‌ها: شمار خط‌نوشته: ۷ شمار گفتارها: ۱۵ + شمار واژگان: ۹۴ + گفتارهای نادرست: ۱۱

نمونه‌ی آزمون دوم ما نیز، یک عرب‌زبان است. استاد ارزیاب او، استاد خانم و بیش از ۵ سال پیشینه‌ی آموزشی دارد. آنچه ما از نوشته‌ی این زبان‌آموز درمی‌یابیم، این است که این زبان‌آموز بسیار ناتوان است و در نوشتن یک گفتار ساده‌ی دستوری هم، درمانده است. با توجه به دریافت ما، از ۱۵ گفتار نوشته‌ی او، سه‌چهار گفتار دستوری بیشتر ندارد و دیگرگفتارهای او نادرست هستند. با این حال، زبان‌آموز تصویرها را فهمیده‌است و انسجام معنایی را هم، خوب دنبال کرده‌است ولی ناتوانی او در دست‌ورزیان، همه‌ی نوشته‌ی او را خام گردانیده‌است. ارزیاب آزمون، نمره‌ی ۹ با توان ۰/۹۰ به این زبان‌آموز بخشیده‌است. این ۰/۹۰ با ۰/۷۳ گفتار نادرست چگونه به دست آمده‌است؟ این نوشته چگونه همسنگ نمونه‌ی نخست است؟ زبان‌آموز از دید ارزیاب، نزدیک به ۰/۸۲ توان دستوری دارد. این توان دستوری در کدام گفتار دستوری او نمایان است؟ از دیدگاه ما، ارزیابی این آزمون، تھی از بار ارزشی است و در سنجش با آزمون نخست و خود نوشته، بسیار پایین است و اگر گفتار خودش را تراز سنجش بگیریم، نمره‌ی چنین آزمونی کمتر از ۰/۵۰ است. این توان هم بیشتر در واژگان و پیوستگی معنایی است. توان دستوری زبان‌آموز، کمتر از ۰/۳۰ است.

نمونه‌ی ۳-۹-۱-۳: جواها لی (عمومی ۷) - چینی زبان ارزیابی ارزیاب: ارزیاب تنها به ۵ واژه ایراد گرفته‌است.

نگارش زبان‌آموز: ۷ آنچه که در ذهن زبان‌آموز بوده‌است: ۷

- یک پسر و یک دختر در هوای خوب والیبال # بازی کردند ← پسر و دختری در هوای خوب والیبال بازی می‌کردند.
 وای هوا برف بارید. # ← (یک دفعه) هوا برفی شد.
 مادرشان گفتند که آنها باید به خانه ای آنها بیایند. # # # # # ← مادرشان به آنها گفت: «بچه‌ها! بیاید خانه»
 # # # # # وای آنها می‌خواهند بیرون خوانه‌ای آنها بازی کند ← ولی آنها می‌خواستند بیرون خانه دوباره بازی کنند.
 پس آنها در هوای برف بیرون خانه‌ای آنها والیبال بازی کردند ← بنابراین آنها زیر برف، بیرون خانه دوباره به بازی کردن، ادامه دادند.
 بعد از آن آنها درد کردند. # ← سپس آنها مریض شدند...
 پس آنها روی تخت خواب استراحت کردند ← و روی تخت خواب دراز کشیدند.

ارزیاب: XIGB ← دستور: ۳/۲۵ (۰/۸۱/۲۵) واژگان: ۳/۵ (۰/۸۷/۵۰) انسجام: ۲ (۰/۱۰۰) نمره‌ی کل: ۸/۷۵ (۰/۸۷/۵۰)

داده‌ها: شمار خط‌نوشته: ۵ شمار گفتارها: ۷ + شمار واژگان: ۴۸ + گفتارهای نادرست: ۶

نمونه‌ی آزمون سوم ما، یک چینی‌زبان است. استاد ارزیاب او نیز، استاد خانم و بیش از چندین سال پیشینه‌ی آموزشی دارد. از دید ارزیاب، زبان‌آموز چینی ما، نمره‌ی ۸/۷۵ دارد. توانایی او به زبان فارسی نزدیک به ۰/۹۰ است. با توجه به آنچه که ما از ذهن زبان‌آموز دریافت کرده‌ایم و اگر این را الگو بگیریم، این ارزیابی از درجه‌ی بسیار سستی برخوردار است و یقین داریم اگر نمره‌دهی آن را به خود زبان‌آموز با گفتارهای ویرایش شده، واگذار کنیم، گمان نمی‌رود خود زبان‌آموز نیز، نمره‌ی بیشتر از ۳ در توان خود ببیند. حال، ارزیاب ما از کدام سنجه‌های ارزیابی بهره برده‌است که توان زبان‌آموز را ۰/۹۰ می‌داند. در این نوشته، کدام گفتار زبان‌آموز (به جز پایانی)، دستوری و فارسی است که این زبان‌آموز، توانایی ۰/۸۲ دست‌ورزیان دارد؟ این زبان‌آموز جدا از این، بنا بر این بوده که دست‌کم ۸ خط بنویسد که نوشته و ۵ خط نوشته‌است. بنا بر این بوده، کل نوشته کمتر از ۸۰ واژه نباشد که هست و ۳۲ واژه برای ارزیابی کم

دارد. این زبان آموز آموخته است که نشانه گذاری های نگارشی را در گفتارها به کار ببندد که چندان به کار نگرفته است. بنا بوده است که نوشته ی او به دور از هر گونه خط خوردگی باشد که نیست و دارای ۱۴ خط خوردگی است، ما باید به چه چیز این زبان آموز نمره دهیم. از نگاه ما، این زبان آموز کمتر از ۰/۱۰ توانایی زبانی دارد.

۳-۹-۲ ارزیابی یک استاد از یک آزمون یکسان (با نگاه های ناهمسان):

در این بخش، سه نمونه ارزیابی از یک آزمون آورده ایم که برخلاف سه آزمون پیشین، یک استاد آن ها را ارزیابی کرده است. در این ارزیابی، می خواهیم ببینیم نابسامانی های ارزیابی استادان از گوناگونی دیدگاهی آن ها سرچشمه دارد یا اینکه ارزیابی یک استاد خود نیز سرشار از نابسامانی است.

نمونه ی ۳-۹-۲-۱: محمد (عمومی ۱) - عرب زبان

محمد و خواهرش مینا بچه های فعالی هستند. ولی کمی لجباز هستند. در یک روز زمستانی از خانه بیرون رفتند و فوتبال بازی کردند. چند دقیقه بعد، برف آمد اما آنها بازی را توقف نکردند و ادامه دادند. بعد چند وقت مادرشان به آنها فریاد زد تا داخل خانه بروند. آنها به مادرشان گفتند: «باشه، الآن می آیم». اما واقعا دستور مادرشان اطاعت نکردند و بازی را ادامه دادند. بعد نیم ساعت، آب و هوا زشتتر و سردتر شد. به همین دلیل بچه ها سرما خوردند و مریض شدند. مادرشان بسیار نگران بود و در طول شب مراقبت آنها بود. و آرزو داشت که بچه هایش به زودی بهبود بیابند. بچه ها همیشه اینجوری هستند. فقط برای لذت بردن کار می کنند.

ارزیاب: AILM ← دستور: ۳/۵ (۰/۸۷/۵۰) واژگان: ۳/۵ (۰/۸۷/۵۰) انسجام: ۲ (۰/۱۰۰) نمره ی کل: ۹ (۰/۹۰) داده ها: شمار خط نوشته: ۹ شمار گفتارها: ۱۹ + شمار واژگان: ۱۰۷

این نمونه، همان آزمون نخستین است. اکنون آن را با دو آزمون زیر از همین ارزیاب، بررسی می کنیم:

نمونه ی ۳-۹-۲-۲: عرب زبان

ارزیابی ارزیاب: ارزیاب تنها به ۸ واژه ایراد گرفته است.

نگارش زبان آموز: ۷ آنچه که در ذهن زبان آموز بوده است: ۷

یک برادر و خواهر از بیرون خانه بازی می کنند. ← یک برادر و خواهر بیرون خانه بازی می کنند.
 هوا سرد می شود و برف می آید. ← هوا پس از مدتی سرد می شود و برف می آید.
مادرشان از خارج خانه می رود ← مادرشان از خانه بیرون می رود.
 و به آنها گفت «به داخل خانه می روند تا بیمار نمی بشوند!» ← و به آنها می گوید: «بروید داخل خانه تا بیمار نشوید.»
بچه ها ماندن بازی می کنند و کلام مادرشان گوش نمی دهند. ← بچه ها می مانند و به حرف مادرشان گوش نمی دهند.
 و بالتبجیه هر او مریض می شوند و در خواب می مانند. ← در نتیجه هر دو مریض می شوند و در رختخواب استراحت می کنند.

ارزیاب: AILM ← دستور: ۲/۵ (۰/۶۲/۵۰) واژگان: ۳ (۰/۷۵) انسجام: ۱ (۰/۵۰) نمره ی کل: ۶/۵ (۰/۶۵) داده ها: شمار خط نوشته: ۵ شمار گفتارها: ۱۰ + شمار واژگان: ۴۷ + گفتارهای نادرست: ۶

زبان آموز ما بر پایه ی ۴۷ واژنه نوشته، کمتر از ۵ خط نوشته است. یعنی، سه خط برای ارزیابی (برابر با ۳۳ واژه) کم دارد. از این رو، ۳ نمره کاهش خط نوشته ای دارد. شمار گفتارهای او نیز، ۱۰ گفتار است. یعنی، دست کم ۵ گفتار کم دارد. از این ۱۰ گفتار نیز، ۴-۵ گفتار درست و نیمه درست بیشتر ندارد. یعنی بیش از ۰/۵۰ از آنچه هم که نوشته، نادرست است. ۰/۲۵ نمره ی کاهش هم دارد. از این رو، نمی توان نمره ای بیش از ۴ برابر با ۰/۴۰ توان زبانی برای او در نظر گرفت. ولی ارزیابی ارزیاب ما چیز دیگری نشان می دهد. زبان آموز ما ۰/۶۵ توان زبانی دارد. از همه ی توانایی های او اگر بگذریم توان دستوری ۰/۶۳، در کدام گفتار این زبان آموز نمایان است؟ آیا اختلاف این نوشته با نوشته ی نخست که همین ارزیاب به آن ۹ داده است، تنها ۲/۵ نمره است؟

نمونه ی ۳-۹-۲-۳: عرب زبان

ارزیابی ارزیاب: ارزیاب تنها به ۸ واژه ایراد گرفته است.

نگارش زبان آموز: ۷ آنچه که در ذهن زبان آموز بوده است: ۷

دختر و پسر در # کنار خانه تنها الانه دارند بازی # فوتبال بازی می کنند. ← دختر و پسر در کنار خانه، داشتند فوتبال بازی می کردند.
 مادر آنها گفت: به خانه پیاده بشوید چون خیلی سرد است ← مادرشان به آنها گفت: «به خانه بیاید چون (هوا) خیلی سرد است ...»

- و شما ممکن است مریض باشید. ← و شما ممکن است مریض شوید»
 آنها نشینند و ادامه داند فوتبال باز کنند. ← آنها (حرف مادرشان را) گوش نکردند و به بازی کردن ادامه دادند.
 بعد از دقیقه از بازی کردن فوتبال بارف آمد. ← بعد از چند دقیقه از بازی کردن، برف آمد.
 آنها خیلی خوشحال شدند که در بارف فوتبال بازی کنند. ← آنها خیلی خوشحال بودند که در زیر برف بازی کنند.
 وقتی که آنها به خانه برگشتند، آنها بیماری بودند. ← وقتی که آنها به خانه برگشتند، آنها بیمار شدند.
 چون بیرون منزل خیلی سرد بود. ← چون بیرون منزل (هوا) خیلی سرد بود.

ارزیاب: AILM ← دستور: ۲/۵ (۰/۶۲/۵۰) واژگان: ۲/۵ (۰/۶۲/۵۰) انسجام: ۱ (۰/۵۰) نمره ی کل: ۶ (۰/۶۰)
 داده‌ها: شمار خط‌نوشته: ۶ شمار گفتارها: ۱۲ + شمار واژگان: ۶۳ + گفتارهای نادرست: ۹

شمار خط‌نوشته‌ی زبان‌آموز برپایه‌ی ۶۳ واژه، بیشتر از ۶ خط نیست. یعنی دو نمره کاهش خط دارد. نوشته نیازمند دست‌کم ۱۵ گفتار است ولی زبان‌آموز ما ۱۲ گفتار بیشتر ننوشته‌است. از این گفتارها نیز، بجز دوسه گفتار، همگی نادرست هستند. یعنی ۰/۸۰ نارسایی گفتاری دارد. با این توصیف، این زبان‌آموز ۰/۶۳ توان دستوری و واژگانی دارد. پرسش این است این ۰/۶۳ توان دستوری او در کدام گفتارها نمایان است؟

۳-۹-۳ ارزیابی یک آزمون با دو استاد

در این نمونه، به ارزیابی نگارشی می‌پردازیم که زبان‌آموز از نمره‌ی خود ناخرسند بوده و درخواست تجدیدنظر داده‌است. ارزیاب نخست خانم INK بوده و بیش از ۵ سال پیشینه‌ی آموزشی و ارزیابی دارد و ارزیاب دوم که در جایگاه تجدیدنظرکننده بوده، آقای ISY بوده‌است که او نیز پیشینه‌ی خوبی دارد. اکنون ارزیابی را با هم می‌بینیم:
 پرسش: یکی از دو موضوع زیر را انتخاب کنید و یک متن درباره‌ی آن بنویسید (۱۰ تا ۱۲ خط). هر خط باید دست‌کم ۱۰ کلمه باشد.

نمونه‌ی ۳-۹-۳: ازهر (عمومی ۴) - عرب‌زبان - پایان‌ترم

موضوع برگزیده از سوی زبان‌آموز:
 نمره ۱۰

شما الان در مرکز آموزش زبان، دارید زبان فارسی یاد می‌گیرید. به نظر شما، بهتر است برای یادگیری بهتر زبان فارسی چه کارهایی انجام شود؟ نظر خود را درباره‌ی کتاب‌ها، اساتیدها و آموزش زبان فارسی در مرکز زبان بنویسید.

ارزیابی استاد تجدیدنظرکننده:

.....

.....

.....

.....

روزها

جدید

- ۱- من الان دارم زبان فارسی یاد می‌گیرم. و هر روز درس
- ۲- می‌خوانم من می‌خواهم در امتحانات موفق باشم. زبان
- ۳- فارسی خیلی شیرین و آسان است. ان شاءالله در امتحانات
- ۴- و امتحان سامفا موفق باشم و نمره خوبی را بگیرم.
- ۵- بعد از به دانشگاه خوبی و عالی می‌روم. کتاب‌های زبان فارسی
- ۶- عالی هستند. در اولین روزها کتاب بیاموزیم یاد می‌گیریم.
- ۷- این کتاب برای دانشجویان خارجی و جدید
- ۸- است. بعد از کتاب‌های خواندن، نگارش (دستور) و شنیدن
- ۹- یاد می‌گیرند. اساتیدها در مرکز زبان فارسی خیلی عالی،
- ۱۰- مهربانی و خوش‌رفتار هستند. برای همین مرکز زبان فارسی
- ۱۱- قزوين بهترین مرکزهای در ایران وجود دارد.

ارزیاب اول: XINK ← عدم ارتباط با موضوع: (از ۱۰): ۰

تجدیدنظر: AISY ← نمره کل: (از ۱۰): ۵/۷۵ اختلاف ارزیابی: تقریباً ۶ نمره (یعنی ۰/۶۰)

نظر استاد تجدیدنظرکننده: نوشته در آغاز، هیچ ارتباطی با موضوع ندارد ولی از خط پنجم، جمله‌ی «کتاب‌های زبان فارسی...» تا پایان نوشته، با موضوع ارتباط دارد.

موضوع آزمون دربرگیرنده‌ی دو پرسش است:

۱- برای یادگیری بهتر زبان فارسی، باید چه کارهایی انجام شود؟
 ۲- نظر خود را درباره‌ی کتاب‌ها، استادها و آموزش زبان فارسی در مرکز زبان بنویسید.
 آزمون‌گیرنده، مرز نمره‌ی موضوع دو پرسشی خود را، روشن نکرده‌است. پرسش ارزیابان در برابر چنین آزمونی این است؛ این پرسش کلاً ۱۰ نمره دارد یا بخش نخست آن ۵ و بخش دوم نیز ۵ نمره است؟ در این جا، ارزشدهی ارزیابان، دچار مشکل خواهد شد که چه باید بکنند و چه نباید بکنند. این باید و نبایدها و سردرگمی در آن، نقطه‌ضعف «آزمونگر» است و هر اتفاقی که در ارزیابی پیش بیاید، دامنگیر «آزمونگر» نیز هست. در این آزمون، آزمونگر به نظر نمی‌رسد، آگاهی چندانی درباره‌ی موضوع‌های چندپرسشی و بخشبندی نمره‌ی آن داشته‌باشد. ظاهر امر این است که آزمونگر، تنها یک چیز کلی گفته‌است. حال، اگر بنا بر دوبخش بودن آن بگیریم. قاعده این باید باشد که از ۱۰ نمره، پرسش اول ۵ نمره و پرسش دوم نیز، ۵ نمره است. آزمون‌شونده به پرسش اول پاسخ نداده‌است پس نیمی از نمره هرگز نمی‌گیرد. درباره‌ی پرسش دوم، آزمون‌شونده به ریزپرسش‌ها پاسخ نسبتاً ساده‌ای داده‌است. اگر بنای ۵ نمره را از همین پرسش بگیریم، پس همه‌ی معیارهای ارزشیابی را در این نیمه، باید گنجانند. حال سخن این است؛ چرا از دید ارزیاب نخست، به این آزمون‌شونده نمره‌ای داده نشده‌است؟ استاد تجدیدنظرکننده، این را از خطای ارزیاب دانسته‌است. این خطا تقریباً ۶ نمره است که برای زبان‌آموز بسیار سرنوشت‌ساز است و نباید از آن گذشت. دوم اینکه آیا نمره‌ی ۵/۷۵ از ۵ برای این زبان‌آموز، از سوی خود استاد تجدیدنظرکننده نیز، پذیرفتنی است؟ ظاهراً استاد تجدیدنظرکننده پرسش را یک‌پرسشی در نظر گرفته‌است که خالی از اشکال نیست ولی همین نیم‌نوشته نیز، سرشار از لغزش است. یعنی از مجموع ۷ گفتار مرتبط با موضوع، تنها یک گفتار آن درست است و دیگر گفتارها همه نادرست هستند. این ۷ گفتار نیز کمتر از ۵۰ واژه است. یعنی، بر پایه‌ی شیوه‌نامه‌ی ارزشیابی، دست کم ۵۰ واژه‌ی دیگر برای ارزیابی کم دارد. از این روی، چنین نمره‌ای با این ساختارهای نادرست سزاوار این زبان‌آموز نیست.

۳-۹-۴ ارزیابی نمونه‌های بیشتر

در این نمونه‌ها، ارزشیابی چند زبان‌آموز چینی بررسی می‌کنیم. نمونه‌ی نخست، انشاء یک موضوع است و سه نمونه‌ی پایانی، نمونه‌های بیشتری از توصیف تصویر نمونه‌های نخستین است:
 پرسش: برای پدر و مادر خود یک نامه بنویسید و از آن‌ها تشکر کنید. به آن‌ها بگویید چقدر در زندگی شما مهم هستند. (۱۰خط)

نمونه‌ی ۳-۹-۴: لی ژائو - چینی زبان پایان‌ترم تابستان ۹۸-۹۷

نگارش زبان‌آموز: ۷	آنچه که در ذهن زبان‌آموز بوده‌است: ۷
پدر مادر امروز به شما یک نامه نویسیدید،	پدرم و مادرم! امروز می‌خواهم برای شما یک نامه بنویسم.
خواهم به شما حرف من در ایران زندگی می‌کنم.	می‌خواهم با شما حرف بزنم. الان من در ایران زندگی می‌کنم.
من در ایران مرکز زبان فارسی یاد گرفتم.	من در مرکز آموزش زبان فارسی، فارسی یاد می‌گیرم.
معلم مرکز زبان خیلی خوب	معلم‌های مرکز زبان، خیلی خوب هستند.
در درس کلاس همیشه به هم کلاسها خنده.	آن‌ها در کلاس درس با هم‌کلاسی‌ها می‌خندند.
آب هوا ایرانی خیلی خوب، ایرانی خیلی خوب.	آب و هوای ایران خیلی خوب است و ایرانی‌ها هم، خیلی خوب هستند.
من در ایران برای زبان فارسی یاد گرفتم	من در ایران فارسی یاد می‌گیرم.
الان من بچه نست می‌خواهم زبان فارسی خوب یاد گرفتم،	الان من بچه ندارم. به همین خاطر، می‌خواهم زبان فارسی را خوب بخوانم.
به دانشگاه‌ها خوب است بعد از کار خوب دارم، پول دارم،	به دانشگاه‌ها خوب است بعد از کار خوب دارم. بعد از دانشگاه، کار خوب پیداکنم و پول دربارم.
به شما خانه بزرگ خریدید، خیلی چیز خریدید.	و به شما کمک‌کنم تا خانه‌ی بزرگتری بخرید و خیلی چیزهای دیگر نیز، بخرید.
چون، شما در زندگی‌ام خیلی خیلی مهم هستید.	زیرا شما در زندگی من خیلی مهم هستید.

ارزیاب: XIGB ← کل نمره(از ۱۰): ۶ میزان تسلط: ۰/۶۰

این نوشته، رویهمرفته دارای ۱۷ گفتار است. از این ۱۷ گفتار، تنها دو گفتار آن درست است و دیگرگفتارها، ساختاری نادرست دارند. اگر پایه‌ی ارزیابی را همین ۱۷ گفتار در نظر بگیریم. این زبان‌آموز، کمتر از ۰/۱ به ساختارهای دستوری توانایی دارد. توان واژگانی او بد نیست و همبستگی معنایی او نیز به همین روال است. در کلیت نوشته نیز، با سرهم‌سازی خط‌ها، دو خط برای ارزیابی کم دارد. با این وجود، ارزیاب ما به این زبان‌آموز نمره ۶ با توان ۰/۶۰ داده‌است. اینکه ارزیاب در این آزمون، چه سنجه‌هایی در نظر گرفته‌است، تنها خود ارزیاب می‌داند و می‌تواند این شیوه‌ی نمره‌دادن را دریابد.

نمونه‌ی ۳-۹-۲: (عمومی ۷) - چینی زبان

آنچه که در ذهن زبان‌آموز بوده است: ✓

احمد یک خواهر دارد. آنها همیشه در خیاط خانه‌اشان نازی می‌کنند.

← احمد یک خواهر دارد. او با خواهرش در خیاط خانه‌شان بازی می‌کند.

زمستان آمد هوا سرد می‌شود

← پس از مدتی، هوا سرد می‌شود.

احمد و خواهرش در خیاط توپ باز می‌کنند.

← احمد و خواهرش همچنان در خیاط توپ بازی می‌کنند.

امروز هفته آخر آنها مدرسه نمی‌روند.

← امروز آخر هفته است آنها مدرسه نمی‌روند.

وقعی بازی کنند بارف می‌بارد

← زمانی که بازی می‌کردند، برف آمد.

مدر از خانه خارج می‌کند

← مادر از خانه بیرون رفت

او گفت: بچه‌ها بارف می‌بارد. شما باید به خانه می‌رسید

← و به آنها گفت: «بچه‌ها! برف می‌آید بهتر است به خانه بیایید.»

چون هوا خیلی سرد شما مرض می‌شوید

← چون هوا خیلی سرد است شما مریض می‌شوید.

ارزیاب: XHM ← دستور: ۳/۷۵ (۰/۹۳/۷۵) واژگان: ۱/۵ (۰/۳۷/۵۰) انسجام: ۱/۵ (۰/۷۵) نمره‌ی کل: ۵/۷۵ (۰/۵۷/۷۵)

داده‌ها: شمار خط‌نوشته: ۵ شمار گفتارها: ۱۲ + شمار واژگان: ۵۲ + گفتارهای نادرست: ۸

این نوشته ۲ تا ۳ نمره کاهش نمره‌ی خط دارد. نوشته هم، دارای ۱۲ گفتار است. از این ۱۲ گفتار، بجز سه چهار گفتار، دیگر گفتارها همگی نادرست هستند. یعنی بیش از ۰/۶۰ هم، لغزش گفتاری دارد. در کل هم، نوشته بسیار ساده و سست است و این هم کاهش نمره دارد. با این حال، زبان‌آموز توانایی ۰/۶۰ دارد و از همه شگفت‌انگیزتر اینکه ۰/۹۴ توان دستوری دارد (!) و این از شگفتی‌های فرایندارین این ارزیابی‌هاست.

نمونه‌ی ۳-۹-۳: کانگ بایی (عمومی ۴) - چینی زبان

آنچه که در ذهن زبان‌آموز بوده است: ✓

زمستان بلادر و خواهر در برف والیبال بازی

← برادر و خواهری در زمستان در میان برف والیبال بازی می‌کردند.

مادر و برادر و خواهر محبت

← مادر نگران آنها شد.

برادر و خواهر والیبال بازی خیلی خوشحالند

← برادر و خواهر از والیبال بازی کردن خیلی خوشحال بودند.

شن آنها در خوابند

← شب که می‌شود آنها می‌خوابند.

ارزیاب: XMB ← کل نمره (از ۱۰): ۳/۵ درصد کل: ۰/۳۵

نوشته کمتر از ۴ گفتار دارد. هر چهار گفتار آن نیز نادرست است. وقتی ارزیاب ما ۰/۳۵ توان نگارشی به این زبان‌آموز ارزانی بخشیده‌است، پرسشی که نیاز به پاسخ نیست، این است این زبان‌آموز ۰/۳۵ برای کدام توان زبانی گرفته‌است دستورش، واژگانش و یا انسجامش؟ زبان‌آموز زیر هم، نمونه‌ای از توان ۰/۴۵ است.

نمونه‌ی ۳-۹-۴: می‌دینگ (عمومی ۷) - چینی زبان

آنچه که در ذهن زبان‌آموز بوده است: ✓

من و سام در خارج بازی می‌کنید

← من و سام در خارج از خانه بازی می‌کردم.

بعد ند نیز آمد. برای مدتی برف می‌شود

← بعداً (مادرم) نیز آمد. هوا برای مدتی برفی شد.

برف بزرگتر می‌شود

← برف بیشتر می‌شود.

بعد از بازگشت به سرد شدم

← بعد از بازگشت (به خانه) سردمان شد.

ارزیاب: XMB ← دستور: ۲ (۰/۵۰) واژگان: ۱/۵ (۰/۳۷/۵۰) انسجام: ۱ (۰/۵۰) نمره‌ی کل: ۴/۵ (۰/۴۵)

زبان‌آموز از ۱۵ گفتار، ۵ گفتار نوشته‌است. شمار واژگان آن نیز، ۲۲ واژه از ۸۰ واژه است. یعنی، ۵۸ واژه برابر با ۱۰ گفتار برای ارزیابی کم دارد. انسجام نوشته هم، سست است. اگر همین کمبودها را ملاک ارزیابی بگیریم، زبان‌آموز، نمره‌ی ۳/۵ بیشتر نمی‌گیرد. حال از این ۵ گفتار هم، سه گفتار آن نادرست و دو گفتار آن نیز، ناپخت و ناپسندیده است. یعنی بی‌آنکه کاهش نمره‌ای برای آن دو گفتار ناپسند در نظر بگیریم، این زبان‌آموز ۱/۷۵ بیشتر نمی‌گیرد ولی چنانچه می‌بینیم نمره‌ی ۴/۵ با توان دستوری ۰/۵۰، واژگانی ۰/۳۸ و انسجام ۰/۵۰ گرفته‌است. پرسش اینجاست توان ۰/۵۰ دستوری و انسجامی وی در کدام گفتارها نهفته است؟

۳-۹-۵ ارزیابی میانگین نگارش دو گروه عمومی ۷ و ۸

در این بخش، نتیجه‌ی ارزیابی نمره‌ی نگارش نوشتار آزاد دو گروه از زبان‌آموزان عرب‌زبان (سطح پایه) در نیمسال نخست سال ۹۶-۹۷ در همین مرکز آموزش زبان فارسی می‌بینیم:

گروه عمومی ۷، گروهی بسیار زرنگ و کوشا بودند ولی گروه عمومی ۸، گروهی متوسط بودند. استادان هر دو گروه که نگارندگان این پژوهش نیز، در شمار همین استادان بودند این را به چشم دیده بودند و گواهی می‌کنند. با این پیش‌درآمد، نمره‌ی نگارش آن‌ها، آنچنان ناباورانه بود که پذیرفته‌ی زبان‌آموزان گروه ۷ و استادان هر دو گروه نشد و پس از بررسی‌ها، روشن شد که ارزیابان گروه عمومی ۷، چنانچه در ریزنمره‌ها می‌بینیم، استادانی بسیار ریزبین و سخت‌گیر و ارزیابان گروه عمومی ۸، استادانی بسیار آسانگیر مانند نمونه‌های بالا بودند. ریزنمره‌های درس نگارش هر دو گروه را با میانگین آن‌ها و مقایسه با میانگین دیگر درس‌های آن‌ها در زیر می‌بینیم:

ریزنمره‌های نگارش عمومی ۷ : ۱۸ - ۱۷/۷۵ - ۱۷/۵۰ - ۱۶/۵۰ - ۱۶/۵۰ - ۱۶/۲۵ - ۱۶ - ۱۶ - ۱۶ - ۱۵/۵۰ -
۱۵/۲۵ - ۱۵ - ۱۴/۵۰ - ۱۴/۲۵ - ۱۴ - ۱۳/۷۵ - ۱۳/۷۵ - ۱۳/۵۰ - ۱۲/۷۵ - ۱۲/۷۵ - ۱۲/۲۵ - ۱۱ - ۱۰/۷۵ -
ریزنمره‌های نگارش عمومی ۸ : ۲۰ - ۱۹ - ۱۹ - ۱۹ - ۱۹ - ۱۸/۷۵ - ۱۸/۲۵ - ۱۸ - ۱۸ - ۱۸ - ۱۷/۷۵ - ۱۷/۵ - ۱۷ -
۱۷ - ۱۶/۵ - ۱۶ - ۱۶ - ۱۴/۵ -
میانگین گروه عمومی ۷ (۲۳ زبان‌آموز) : گفتن ← ۱۹/۳۴ خواندن ← ۱۸/۲۲ شنیدن ← ۱۷/۲۵ نگارش ← ۱۴/۷۶
میانگین گروه عمومی ۸ (۱۷ زبان‌آموز) : گفتن ← ۱۶/۵۸ خواندن ← ۱۶/۷۲ شنیدن ← ۱۶/۰۱ نگارش ← ۱۷/۶۶

۴ یافته‌های پژوهش؛ ویژگی‌ها و کاستی‌ها

بر پایه‌ی دیدگاه‌های نظری در آزمون‌شناسی و ارزشیابی‌ها و همچنین داده‌ها و نوشتارهای آموزشی زبان‌آموزان، می‌توان از فرایند آزمون نوشتار آزاد، این ویژگی‌ها و کاستی‌ها را برشمرد:

۴-۱ ویژگی‌ها و کاستی‌ها ویژه‌ی زبان‌آموزان

۴-۱-۱ ارزیابی پرسش نخست (توصیف تصویر)

ویژگی‌ها:

- ۱- رویدادهای درونی این تصویرها محدود هستند، از این‌رو، زبان‌آموزان کم‌وبیش می‌دانند چگونه آغاز کنند، چه بنویسند و چه اندازه بنویسند.
- ۲- توصیف یک رویداد (به شرط آنکه برای زبان‌آموز روشن باشد)، انگیزه‌ی نوشتن را بالا می‌برد و جهت آن را روشن می‌کند.
- ۳- در توصیف این تصویرها، نیاز آنچنانی به «دانش موضوعی» نیست. خود تصویر گویای همه چیز است.

کاستی‌ها:

- ۱- زبان‌آموزان در نوشتارهای آموزشی، چنین تصویرهایی برای گفتمان‌نویسی ندارند. از این‌رو، آن‌ها نه پیشینه‌ای برای توصیف تصویر و نه آموزشی برای پیوند تصویرها دیده‌اند.
- ۲- این تصویرها از آنجا که رنگی نیستند و سیاه‌سفید هستند. شناخت دقیقی از رویدادهای درون آن، برای بسیاری از زبان‌آموزان به دست نمی‌آید. از این‌رو، زبان‌آموزان وقتی ندانند در تصویر چه رویدادی پیش آمده‌است، بنابراین نمی‌توانند آن را هم خوب توصیف کنند. این بدتوصیفی، ممکن است پیوندی با توان زبان‌آموز نداشته باشد.
- ۳- زبان‌آموزان از تصویرهای داده‌شده، دارای جهان‌بینی یکسانی نیستند و از آن فراتر، با نگاه نویسنده ممکن است برداشت همسویی نداشته باشند. از این‌رو، ممکن است چیزی ننویسند و یا اینکه برداشت خود را بنویسند.

۴-۲ ارزیابی پرسش دوم (انشاء موضوع):

ویژگی‌ها:

- ۱- از آنجا که دوسه موضوع داده می‌شود و از زبان‌آموز می‌خواهند که یکی را به دلخواه برگزیند، کمک بزرگی برای زبان‌آموز است.
- ۲- انشای یک موضوع، دست زبان‌آموز را برای آفریدن و از خود نوشتن، باز می‌گذارد.
- ۳- در انشای موضوع، زبان‌آموز نیازمند «دانش موضوعی» نیز هست از این‌رو، توانمندی‌های زبان‌آموزان نسبت به همدیگر، در نوشتن بهتر نمایان و سنجیده می‌شود.

کاستی‌ها:

- ۱- انتخاب یک موضوع از دو یا سه موضوع، اگرچه ویژگی خوبی برای این گونه آزمون‌هاست ولی توانایی دانشی زبان‌آموز بر یکی از موضوع‌ها را نشان نمی‌دهد و این در نوشتن بسیار تأثیرگذار است.
- ۲- انشاء یک موضوع، چیزی فراتر از دانش دستوری و واژگانی زبان است. چیزی که ما از زبان‌آموز می‌خواهیم، فراهم‌آی از «دانش زبانی»، «دانش موضوعی» و «دانش نویسندگی» است و چنین چیزی از توان گویشوران زبان هم، بجز شمار اندکی به دور است و ما این توان را، از زبان‌آموز نوآموز می‌خواهیم.
- ۳- جهان‌بینی و دانش موضوعی زبان‌آموزان از یک موضوع و یا زبان‌آموزان با خود آزمونگر، مانند هم نیست. ممکن است چیزی که در ذهن یک «زبان‌آموز» باشد، همان چیزی که در ذهن زبان‌آموز دیگر است، نباشد و یا اینکه چیزی که در ذهن آزمونگر است همان چیزی نباشد که در ذهن زبان‌آموزان است و این بر «نوشته» و چگونگی شرح و توصیف آن، بسیار تأثیرگذار است. زبان‌آموزی که از شهری که در آن زبان می‌آموزد چیزی نمی‌داند، چگونه می‌تواند آن را با شهر خود مقایسه کند؟ خوابگاه‌نرفته چگونه خوابگاه را با خانه توصیف کند؟
- ۴- پاسخ به چنین پرسش‌هایی (که همراه با پیش‌نویس است) بسیار زمانبر و برای زبان‌آموز خسته‌کننده و ناخوشایند است.
- ۵- آنچه ما از زبان‌آموزان می‌خواهیم، نوشتن یک «تراوش ذهنی» است و این نیازمند «زمان»، «جایگاه»، «آرامش پیرامونی» و «حال اندرونی» است و این نیز ممکن نیست به خوبی فراهم‌شود و فراهم‌شدن نسبی آن نیز، با روان‌زبان‌آموزان به یک شیوه سازگار نیست و این بر نوشتن آن‌ها بسیار موثر است.
- ۶- نوشتارهای آموزشی ما بیشتر «دستورپایه» هستند. این نوشتارها کمتر به توانمندی‌های نوشتن و گونه‌های آن می‌پردازند. از این رو، خواستن یک نوشته‌ی خوب از یک زبان‌آموز، نیازمند داشتن الگوی آن و یا مانند آن در نوشتارهای آموزشی است و اگر چنین چیزی نداریم، انتظار آنچنانی‌ای هم، نباید داشته‌باشیم.

۴- ۲ ویژگی‌ها و کاستی‌ها ویژه‌ی ارزیابان

۴- ۲- ۱ ارزیابی پرسش نخست و دوم (توصیف تصویر و انشاء موضوع)

ویژگی‌ها:

- ۱- رویدادهای درونی تصویرها محدود هستند، از این رو، می‌توان کمینه و بیشه‌ی گفتاری و واژگانی آن را روشن کرد و آن را الگوی ارزیابی دانست.
- ۲- در توصیف تصویرها، نیاز آنچنانی به «دانش موضوعی» نیست و همه چیز روشن و کم‌وبیش مانند هم است. به همین روی، ارزیابان با یک نوشته با گفتارها و واژگان یکسان روبرو هستند و بهتر زبان‌آموزان را هم‌سنجی می‌کنند.

کاستی‌ها:

- ۱- تصویرها اگر روشن نباشند و رویدادهای اندرونی آن‌ها برای زبان‌آموزان یکسان نباشد، زبان‌آموزان برداشت‌های گوناگون دارند و این بر نوشتن آن‌ها، اگر همسو با نگاه ارزیاب نباشد، تأثیرگذار است.
- ۲- جهان‌بینی‌های زبان‌آموزان، کار ارزیابان را مشکل خواهد ساخت. این جهان‌بینی‌ها، اگر همسو با نگاه ارزیابان نباشد، بر نمره‌ی زبان‌آموزان تأثیری می‌گذارد.
- ۳- این آزمون چه در «توصیف تصویر» و چه در «انشاء یک موضوع»، یک آزمون «نوشتار آزاد» است که ۰/۱۰۰ نمره به چنین روشی داده شده است. یعنی در پی‌ریزی این آزمون، تنها یک پرسش است. همین تک‌پرسش بودن آن، بزرگترین نقطه‌ضعف آن است.
- ۴- در ارزیابی این آزمون‌ها (بسته به آزمون‌شوندگان) استادان زیادی شرکت دارند. همه‌ی این آزمون‌ها را یک استاد ارزیابی نمی‌کند. از این روی، این استادان مانند هم نیستند و یکسان هم رفتار نمی‌کنند و این، بر ارزش‌دهی نمره‌ی زبان‌آموزان در گروه‌های کلاسی، بسیار مؤثر است.
- ۵- توصیف تصویر و انشاء یک موضوع، پرسشی پاسخ‌گسترده است و نیازمند زمان بسیار برای ارزیابی است. از این رو، دقت‌نظر ارزیابان در فرایند ارزیابی کاسته می‌شود و از سنجه‌های ارزیابی دور می‌شوند.
- ۶- شیوه‌نامه‌ی ارزیابی، شیوه‌نامه‌ای تحلیلی است و به گرفتن غلط‌املایی یا دستوری و واژگانی همانند است و این روش، در نوشته‌هایی با گفتارهای ناهمسان و نابرابر اصلاً پاسخگو نیست. دقت‌نظر در اندازه‌گیری این نمره‌ها نیز، با توجه به گفتارهای ناهم‌برابر، بسیار سخت است و پایبندی ارزیابان را به دنبال ندارد.

۴-۳ بررسی ارزیابی نمونه آزمون‌های نگارش

- ۱- نمره‌های داده‌شده، هیچ نسبتی با واژگان و گفتارهای نادرست ندارند.
- ۲- درصد ریزنمره‌ها و نمره‌ی کل، تناسبی با گفتارهای خواسته‌شده و حتی گفتارهای خود زبان‌آموز هم ندارد.
- ۳- فراوانی گفتارها نسبت به اندکی آن‌ها، در یک ترازو سنجیده شده‌اند؛ یعنی، گفتارهای اندک، نتیجه‌ی بهتری برای ارزیابی داشته‌اند.
- ۴- گفتارهای درست ولی سست و یا بدپیوند با انسجام و جایگاه گفتاری و زمان دستوری نوشته^۳، لغزش به شمار نیامده‌اند.
- ۵- نمره‌دهی ارتباط نوشته با بخش‌های چندگانه‌ی پرسش، به‌درستی نشان داده نشده‌است.
- ۶- نمره‌ی کاهش‌ی واژگان و خط‌نوشته‌ها در ارزیابی تأثیر داده نشده‌است.
- ۷- نشانه‌گذاری‌های گفتاری، هیچگاه کاهش نمره ندارند.
- ۸- نادرست‌نویسی واژگان، نمره‌ی کاهش‌ی ندارد.
- ۹- ناترازی خط‌نوشته‌ها و ناپاک‌نویسی، نمره‌ی کاهش‌ی ندارد.
- ۱۰- ارزش نوشته در کل نوشته، چه مثبت و چه منفی، تأثیر نمره نداشته‌است.

۵ برابند پژوهش و پیشنهادهای بهینگی آزمون نوشتن

با آنکه آزمون «نوشتار آزاد» به دلیل آزادی در نوشتن و آفریدن و گسترانیدن گفتارها، از ویژگی بالایی برای توانایی «نوشتن» برخوردار است و بهتر از هر آزمونی، توان زبان‌آموز را دقیق‌تر می‌سنجد ولی با توجه به یافته‌های بالا و نارسایی‌های ارزیابی و عمل نکردن یکسان به شیوه‌نامه‌ی ارزیابی از سوی استادان، بیش از اندازه در سنجش یکدست و دادگرانه‌بودن، نارسایی و حق‌کشی دارد. نگارندگان برای بازداري از این نابسامانی‌ها، آزمونی پیشنهاد می‌دهند که فراهم‌های از همه‌ی ماده‌های بازپاسخ درخور نگارش باشد و با آنکه بر این باورند که آزمون نوشتار آزاد، دقیق‌تر توانایی‌ها را می‌سنجد ولی پانزده نمره برای یک الگوی پرسش به دور از دادگرانه‌بودن می‌دانند. ما بر پایه‌ی پرسش‌های اندازه‌گیری توانایی نوشتاری در کتاب‌های آزمون، نمونه‌آزمون‌هایی را که هم زبان‌آموزان و ارزیابان از آن خشنود و خرسند باشند و هم از توان سنجش توانایی نوشتن برآید و هم در ارزیابی کمتر دچار لغزش گردد، در پنج تا هفت الگوی آزمون در پژوهشی دیگر، فرارو نهاده‌ایم و از آنجا که این پژوهش، برگزیده‌ای برای این دستیافت ندارد، تنها سرپرسش‌های یکی از این آزمون‌ها را در زیر بر می‌شماریم:

- ۱- «درست‌نویسی» (انمره)
- ۲- «گفتارنویسی واژگانی» (۲/۵ انمره)
- ۳- «دگرگون‌نویسی گفتاری» (۲/۵ انمره)
- ۴- «نشانه‌گذاری یک نوشته» (انمره)
- ۵- «ویرایش دستوری و معنایی یک نوشته» (۳ انمره)
- ۶- «نوشتن یک توصیف و یا موضوع» (نوشتار آزاد) (۵ انمره)

پی‌نوشت

- ۱- افزون‌پاسخ را سیف، تشریحی نام‌برده‌اند ولی از آنجا که کوتاه‌پاسخ‌ها نیز نوعی تشریحی هستند، ما با این نامگذاری آن را جدا نموده‌ایم.
- ۲- اندک‌پاسخ: محدود‌پاسخ
- ۱- زمان دستوری نوشته، یعنی زمانی که بر کل نوشته جاری است نه زمان یک گفتار که ممکن است بی‌ربط با گفتار پس از آن باشد.

منابع

- ۱- جعفرپور، عبدالجواد، «مقدمه‌ای بر آزمون‌شناسی زبان»، چاپ یکم، نشر دانشگاه شیراز، ۱۳۷۵.
- ۲- زندگی، بهمن، «روش تدریس زبان فارسی»، سال چاپ ۹۲، چاپ سیزدهم، نشر سمت، ۱۳۹۲.
- ۳- سیف، علی‌اکبر، «اندازه‌گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی»، ویرایش ششم، نشر دوران (تهران)، ۱۳۹۱.
- ۴- ضیاءحسینی، محمد، «روش تدریس زبان خارجی/دوم»، چاپ یکم، نشر راهنما (تهران)، ۱۳۸۵.
- ۵- کلودت کورنر (و همکاران)، ترجمه: اعطارشرفی نوید و علیخانی لیلا، «تولید نوشتاری (نگارش)»، چاپ یکم، نشر خاموش، ۱۳۹۱.

چهارمین همایش ملی آموزش زبان فارسی - ۱۳۹۹

www.anjomanfarsi.ir